

Milan Kováč – Arne B. Mann (eds.): Boh všetko vidí. Duchovný svet Rómov na Slovensku. (O del sa dikhel. Romano paťaviben pre Slovensko.) Chronos, Bratislava 2003, 346 s.

Duchovní svět Romů, pojatý jako určitý osobitý systém filozofického pohledu na kosmos a na ukotvení člověka v něm, je doposud málo sledovaným a zmapovaným problémem osobitého života romského obyvatelstva na Slovensku. Mezery dosavadních znalostí se rozhodli zaplnit autoři velice podnětné publikace, v níž předložili odborné i širší veřejnosti svůj výklad některých duchovních představ současných slovenských Romů, přesněji Romů žijících v některých vesnických obcích východního a západního Slovenska. Výseky z duchovního světa Romů tedy čtenářům zprostředkovali ze specifického pohledu konkrétních lokálních komunit, kde sami provedli výzkum. Autentičnost výkladu, jeho vazba na fungující sociální prostředí a na reflexi prožívání duchovna v něm, je jedním z velkých kladů práce.

Autoři svůj výklad soustředili na tři závažné okruhy otázek spojených s myšlenkovým světem Romů. Pozornost upřeli na představy, které se vážou k zlomovým okamžikům života člověka (narození, smrt), na představy o nadpřirozených silách, které ovlivňují člověka a dávají jeho životu etický, normativně svazující rozměr, a konečně na postoje Romů k duchovním „institucím“ – k církvím, k náboženství a víře. Prvé dva okruhy otázek se tedy vztahují k jevům duchovního života Romů, které etnologie spojuje s více či méně kontinuálně rozvíjenou a inovovanou mezigenerační kulturní výměnou. Okruh třetí sleduje otázky průniku myšlenek, přístupů a obřadnosti, které

zprostředkovávají křesťanské církve jako součást náboženského života, do „lidové“ víry a života Romů (katolická, protestantská církev).

Představy o smrti, jejích předzvěstech, jejím naplnění, o opuštění světa živých a o posmrtném životě, zaznamenané u Romů z okolí Trnavy a Nitry, zpracovala Zuzana Palubová. Prezentovala rozměr duchovního života, který je ve slovenské (a české) etnologické literatuře častěji reflektován – zejména pro vitalitu, s jakou je přítomen a mezigenerační výměnou stále předáván v širokých vrstvách i současného romského obyvatelstva. Svůj výklad ovšem založila na živých příbězích a dala mu autenticitu prožitku. Arne B. Mann naproti duchovnu, spojenému se smrtí, postavil problém duchovna svázaného se vstupem člověka do světa živých. Sledoval otázku ochrany novorozence před negativními silami (výměna dítěte, uřknutí). Zaměřil se na magické rituály zabezpečující prosperitu narozeného dítěte. Do svého výkladu promítl navíc srovnávací rozměr. Sledoval paralely v kulturech populací střední Evropy.

Víru v nadpřirozený svět a jeho magické síly zohlednil ve svém výkladu Rastislav Pivoň. Učinil tak na analýze myšlenkového světa, který zachytil ve výpovědích Romů z několika západoslovenských obcí. Představil chápání dobra a zla, pantheon démonických bytostí a zlých sil, definoval představy o možnostech jejich působení a o způsobech ochrany před nimi. Z jiného pohledu „pověrečnost“ Romů akcentoval Milan Kováč. Na analýze myšlenkové výbavy Romů z horehronské obce Telgárt (Švermov) ukázal „romské“ vnímání světa jako světa bipolárního: jako prolínajícího se světa reality a světa snů. Z této základní pozice vymezil představy telgártských Romů o nepříznivých silách, o Bohu, o posmrtném životě. V kon-

textu osobitých „pověrečných“ představ pak analyzoval formy, společenskou funkci a normativní závaznost „posvátných“ přísah – přísah stvrzujících pravdivost tvrzení a jednání.

Průnik a reflexe obřadnosti a věrouky církve katolické a evangelické (protestantské) do duchovního a společenského života Romů zohlednili Attila Kováč, Anina Botošová a Danijela Djurišičová na příkladech romských komunit z obcí z JV (Kováč) a SV (Botošová) Slovenska a z Bardějova (Djurišičová), i když každý z jiného úhlu pohledu. Shodně však sledovali ohlas církevního života, měřeného účastí na církevních svátcích, shromážděných a dalších aktivitách (poutní místa), mezi romským obyvatelstvem. Zjištění, i když formulovaná v různých výkladových kontextech, byla analogická. Konstatovala význam církevních obřadů při významných situacích rodinného života a jejich menší a nerovnoměrný ohlas v průběhu církevního roku. Konstatovala rovněž rozpor mezi zbožností Romů a jejich vztahem k církvím.

Svou tematikou je výjimečná stať Jakuba Mináče o současné duchovní písni Romů – evangelíků z obce Rankovce (východní Slovensko, Košice). Autor zveřejnil část svých sběrů – písní zpívaných ve slovenštině i romštině, písní textově zajímavých. S ohledem právě na texty vysvětluje prezentované duchovní písně jako doklad určitého způsobu dvojediného myšlení: jako reflexi vsudypřítomnosti Boha a jeho reflexi jeho autority.

V úvodním zamyšlení M. Kováč a A. B. Mann definují duchovní svět Romů jako synkretický a adaptabilní. Přisuzují mu výjimečnou schopnost propojit nejrůznější myšlenkové zdroje a flexibilitu vstřebávat nové podněty. Výslednicí je podle jejich interpretace specifická forma religiozity Romů. Stať zařazené do publi-

kace Boh všetko vidí závěry editorů potvrzují.

Editoři M. Kováč a A. B. Mann připravili k tisku velice podnětnou publikaci o tématu, které není běžně sledováno, které však svou hloubkou a citlivostí nesporně zasluhuje cílenou pozornost. Podnět daný autory by neměl být pomínut.

Mirjam Moravcová

Peter Salner – Martin Kvasnica, Chatam Sofer Memoriál. Zing Print, Bratislava 2002, 223 č. s., angl. resumé, černobílé fotografie.

Prešporok, Pressburg (Bratislava) a Chatam Sofer (1762–1839) jsou dva pojmy, které zná každý ortodoxní Žid. Chatam Sofer je přitom v těchto kruzích chápán jako velký vzor učeného muže, který po svém příchodu do Bratislavy (1806) svedl úspěšný zápas s haskalou (osvícenskými proudy mezi Židy) a s neologií (reformním judaismem). Svou autoritou přispěl k tomu, že se vliv těchto nových ideologií mezi uherskými Židy prosadil se zpožděním. Zatímco v Čechách se reformní myšlenky, které znamenaly rozvolnění náboženské tradice, včetně změny synagogy, uvolnění vazeb na Erec Izrael, institucionalizovaly již v roce 1835 (Spolek pro upravenou bohoslužbu Israelitů, Verein für geregeltten Gottesdienst der Israeliten, Praha), tradiční ortodoxní Žid Chatam Sofer a jeho proslulá ješiva, pracující i proti chasidismu na východním Slovensku a na Podkarpatské Rusi, vývoj pozdržely. Ke strukturování uherských Židů došlo až v roce 1868, po kongresu v Budapešti. Jakkoliv ze světonázorových antagonistů vyšli vítězně neologové, už na počátku sedmdesátých let 19. století vznikla ortodoxní židovská organizace (pražský spolek Sinai, Verein zur Förderung der Interessen